

René Guénon

ORIENT ȘI OCCIDENT

Traducere din limba franceză de
Teodoru Ghiondea

EDITURA HERALD
București

Cuprins

INTRODUCERE	9
CUVÂNT - ÎNAINTE	17

PARTEA ÎNTÂI ILUZII OCCIDENTALE

I. Civilizație și progres	29
II. Superstiția științei	49
III. Superstiția vieții	79
IV. Terori himerice și pericole reale	99

PARTEA A DOUA POSIBILITĂȚI DE APROPIERE

I. Tentative nereușite	121
II. Acordul asupra principiilor	145
III. Constituția și rolul elitei	165
IV. Înțelegere și nu fuziune	185
CONCLUZIE	205
ADDENDUM	217

INTRODUCERE

„Întoarcerea la principii este în mod expres identificată aici cu întoarcerea la tradiție. Această întoarcere nu poate fi concepută, în niciun fel, numai în sens teoretic sau speculativ. Acordul asupra principiilor trebuie să fie considerat, în mod imperativ, în lumina revelațiilor tradiționale; acestea nu pot fi reduse la concepțiile sumare și limitative ale intelectului uman.”¹

Studiul guenonian a cărui traducere o prezentăm cititorului face parte din seria lucrărilor al căror subiect este de cea mai strictă actualitate²: întoarcerea la tradiția autentică,

¹ Charles-André Gilis, *René Guénon, 1907-1961*, Ed. Le Turban Noir, Paris, 2014.

² Acestea, în principal, sunt: *Introducere generală în studiul doctrinelor hinduse*, *Orient și Occident* și *Criza lumii moderne*; ele au apărut într-o perioadă relativ scurtă de timp: 1921, 1924 și 1927; în 1929 apare și *Autoritate spirituală și putere temporală*, ca o analiză a raportului, în ultimă instanță, dintre transcendent și contingent la nivelul existenței umane în orizontul său social și comunitar, iar în 1945 apare *Domnia cantității și semnele vremurilor*, ca o ultimă analiză a stadiului în care se află umanitatea, practic imediat după terminarea celui de al Doilea Război Mondial – eveniment istoric ce a demonstrat veridicitatea concepțiilor expuse în lucrările anterioare pe tema menționată.

universală prin consistență și primordială în raport cu tradițiile particulare, prin restaurarea spirituală operată de o elită intelectuală veritabilă, a cărei formare este strict legată de relațiile cu Orientul profund, cel neafectat de istorie. Caracteristica principală și totodată nota specifică prin care se diferențiază de celelalte lucrări ale autorului nostru, destinate a oferi soluții eficiente și definitive, esențiale prin natura mijloacelor propuse în vederea realizării scopului fundamental care este revenirea civilizației occidentale actuale la o stare de „normalitate” (din punct de vedere tradițional), și care se impune de la primele pagini, este aceea a clarității excepționale a noțiunilor fundamentale tradiționale exprimate cu o putere și o autoritate fără egal. Nefiind numai o calitate a excelenței stilului său, ci mai curând, având în vedere funcțiunea unică a misiunii sale, această caracteristică este expresia unei necesități în raport cu conținutul ideilor, al concepțiilor menite să constituie reperele unei redresări intelectuale de maximă importanță.

Apărută la o distanță de trei ani față de prima carte fundamentală, *Introducere generală în studiul doctrinelor hinduse, Orient și Occident* aduce precizări extrem de importante în vederea conturării unei acțiuni de redresare spirituală – deci „pur intelectuală”, cum o numește autorul – precum și detalierea majorității aspectelor și problemelor care se referă la ipotezele pe care autorul nostru le formulează cu scopul de a desluși calea concretă de acțiune în vederea atingerii scopului propus. În prima carte menționată, pe care o putem considera, din punctul de vedere al conținutului, capitală, esențială pentru cunoașterea mesajului principal al funcțiunii pe care o îndeplinește René Guénon, în ultimul capitol: *Concluzie*, acesta prezintă trei ipoteze cu privire la strategia necesară pentru restaurarea intelectualității și revenirea la o civilizație tradițională.

În mare, cele trei ipoteze sunt următoarele: prima – Occidentul va găsi propriile mijloace pentru o restaurare a civilizației tradiționale; a doua – Orientul va interveni determinând schimbarea fundamentală a civilizației occidentale și operând restaurarea tradițională; a treia ipoteză – se va ajunge la o înțelegere între cele două părți, iar prin această colaborare se va atinge obiectivul menționat. Cele trei ipoteze capătă noi perspective, astfel că în lucrarea de față acestea sunt prezentate în termeni, într-o oarecare măsură, „concluzivi”: prima este „întoarcerea la principii”, identificată aici cu întoarcerea la tradiție; a doua este formulată ca unul dintre efectele prezumtive ale acțiunii Orientului asupra Occidentului, respectiv „fuziunea” celor două civilizații; a treia, în aceeași notă plină de precauțiuni, este „substituirea”. Este evident de la început că cele trei ipoteze prezentate în *Introducere generală în studiul doctrinelor hinduse*¹ au un aspect general și, îngăduită să ne fie exprimarea, oarecum teoretic, în timp ce a doua serie, din lucrarea de față, apărută la numai trei ani de la primele, sunt deja rezultatul unor analize și examinări profunde ale căror rezultate nu sunt deloc îmbucurătoare. Singura ipoteză cu cea mai mare șansă de realizare pare să fie cea de a treia, și anume: întâlnirea și colaborarea „elitei orientale” cu „nucleul intelectual occidental”, deoarece era din ce în ce mai limpede că Occidentul nu era capabil nici măcar să se oprească din „căderea liberă” în care se afla și, mult mai important, începuseră să se contureze acțiunile bine organizate ale antitradității și ale contrainișterii; acestea din urmă, cu o experiență însutit îmbogățită și cu șanse de a strânge în tabăra lor nu numai mase de oameni din ce în ce mai mari, civilizații întregi, dar, în primul rând, forțele economice și ideologice care imediat după încheierea războiului își uneau resursele și începuseră

¹ Trad. Daniel Hoblea, Ed. Herald, 2014. (N. red.)

să iasă la „scenă deschisă”; este edificatoare în acest sens una dintre ultimele cărți ale sale: *Domnia cantității și semnele vremurilor*, apărută în 1945¹, în care, pe lângă „anamneza” gravelor afecțiuni de care suferă Occidentul, se întrezărește teribila ofensivă a antitradității și, *a fortiori*, contrainițierea.

Ca o replică la aceste trei ipoteze, aflăm în *Orient și Occident* corolarul „triadic” al lor, ca o actualizare a problematicii: acordul asupra principiilor, fuziunea și substituirea. Toate cele trei aspecte sunt legate în cea mai mare parte de cele trei ipoteze anterioare; desigur, ele nu sunt, formal, corespondente ale acestora, ci numai sinteza unor consecințe previzibile, în cazul în care acest contact providențial, conform convingerii autorului nostru, devenea realitate.

Așa cum se poate observa, Orientul are rolul principal, direct sau indirect, în această redresare; este lesne să înțelegem, acum, de ce anume conținutul ideatic al acestei cărți gravitează, așa cum o arată de altfel și titlul, în jurul contactului Occidentului cu Orientul.

Alegerea Orientului ca principala, am spune, unica șansă a Occidentului este motivată de o realitate spirituală maximă: în timp ce civilizația occidentală a pierdut, practic, orice legătură cu Centrul Lumii, civilizația orientală a rămas în legătură directă cu acesta; nu este, desigur, întâmplător că în acest studiu apare pentru prima dată menționat Centrul Lumii, așa cum observă și cel mai important continuator, în viață, al Maestrului². Acesta este considerentul principal pentru

¹ Trad. Teodoru Ghiondea, Ed. Herald 2022. (N. red.)

² Charles-André Gilis. *René Guénon, 1907-1961*, Ed. Le Turban Noir, Paris, 2014, pag. 104. Este autorul celor mai importante studii despre René Guénon: *Introduction à l'enseignement et au mystère de René Guénon*, Paris Éditions de l'Œuvre, 1986; *René Guénon et l'avènement du troisième Sceau, suivi de Les clés des demeures spirituelles dans les «Futûhât» d'Ibn Arabî*, Paris, Éditions Traditionnelles, 1991; *René Guénon 1907-1961*, Le Turban Noir, 2014.

care formularea celor trei ipoteze ale acțiunii restauratoare cuprind în structura lor ideală problematica legată de civilizația orientală; noțiunea de Centru al Lumii nu mai are astăzi vreo semnificație precisă, dacă nu este chiar negat sau ignorat; dar, ironia istoriei, principalele conflicte mondiale actuale sunt legate tocmai de stabilirea unei puteri centrale unice – imagine răsturnată, negativă până la extincțiune, cu accente parodice și chiar grotești, a Centrului Lumii, adică un Anti-Centru al Lumii, în care puterea aparține definitiv Adversarului.

Având în vedere că traducerea de față este destinată cititorului român, credem că este necesar să facem unele precizări cu privire la identificarea unor realități socio-politice și culturale (în sensul cel mai larg al termenului); titlul lucrării fiind astfel formulat, atrage atenția de la început asupra unei „stringențe” a alternativelor, ce nu pot depăși ipotezele menționate, acestea căpătând caracter cvasioptional; în cazul în care încercăm să înțelegem detaliat diferențele dintre cele două tipuri de civilizație, va apărea, cu certitudine, întrebarea: care era situația în România interbelică? Sau poate: de care parte se afla intelectualitatea din România interbelică? Or, în perioada interbelică, mediul spiritual și cultural românesc avea perspective de dezvoltare spirituală, intelectuală, cel puțin la nivelul occidentului european. Este suficient să ne gândim la scriitorii strânși în jurul lui Nae Ionescu: Mircea Eliade, Mircea Vulcănescu, Anton Dumitriu¹, Emil Cioran, Constantin Noica, la care s-au alăturat guenoniștii de mare anvergură: Vasile Lovinescu, Mihail Vâlsan și Marcel Avramescu. René Guénon, care era în legătură epistolară cu ultimii trei și mai ales cu Vasile Lovinescu, aprecia în mod deosebit calitățile intelectuale ale tinerilor români cu care corespundea, fiind chiar interesat

¹ Autor al unei cărți cu același titlu: *Orient și Occident*, apărută în 1943.

de unele evenimente din acea perioadă¹; pentru primii doi, legătura cu R. Guénon a fost providențială, și stau mărturie, pentru primul, opera sa, și pentru cel de al doilea, funcțiunea spirituală de Maestru al ordinului inițiativ pe care l-a condus cât a trăit, fiind considerat, dincolo de orice îndoială, cel mai important reprezentant al sufismului din Europa, alături de Fritjof Schuon, și inițiatorul studiului operei lui Ibn Arabi din perioada modernă; este urmașul de drept al lui R. Guénon, calitate atestată chiar de autorul nostru². În ceea ce îi privește pe ceilalți doi intelectuali de mare anvergură, Mircea Eliade și Emil Cioran, este unanim recunoscută valoarea lor deosebită nu numai în mediul universitar, dar și în ambianța intelectuală generală din Europa postbelică. Pentru aceste considerente îndrăznim să afirmăm că România se afla mult mai aproape de Orient decât de Occidentul european, desigur, din punctul de vedere al lui René Guénon. Dar cea mai consistentă dovadă că mediul spiritual și cultural românesc se putea caracteriza ca fiind unul superior din punct de vedere tradițional este folclorul; mare parte din opera lui Vasile Lovinescu stă mărturie. Tezaurul folcloric românesc este imens, uriaș, nu se poate compara cu folclorul din nicio țară europeană, iar în ceea ce privește vestul continentului, nici nu se poate pune

¹ Mihail Vâlsan îl ținea la curent pe R. Guénon cu cele întâmplare la Maglavit în 1935; corespondența în copie a fost văzută de noi cu mulți ani în urmă, în biblioteca regretatului academician Virgil Cândea. Într-o scrisoare către Vasile Lovinescu, R. Guénon scria: „Atenție la România, căci lucrurile care se petrec sunt însemnate!” René Guénon a cunoscut creștinismul ortodox datorită corespondenței cu Vasile Lovinescu și Mihail Vâlsan, arătându-se interesat de unele aspecte spirituale specifice care depășeau dogmatica.

² Mihail Vâlsan este „maestrul spiritual” al celor mai importanți traducători și exegeți ai operei lui Muhi-d-Dîn Ibn Arabi (și nu numai ai acestuia): Charles-André Gilis, Maurice Gloton și Michel Chodkiewicz.

problema. Sinteza dintre tradiția românească precreștină și creștinismul ortodox este o dovadă incontestabilă a celor afirmate. Un asemenea mediu cu mult mai mult apropiat de tradiție, fiind continuarea unei ambianțe tradiționale speciale care a rezistat mai mult decât oriunde în Europa, a fost propice unor „prezențe” de mare importanță spirituală, cum ar fi, de pildă, „Rugul Aprins” sau Isihasmul românesc (prin curentul de înnoire spirituală creat de Paisie Velicikovski de la Neamț, în secolul al XVIII-lea).

Cel puțin din această perspectivă, cartea lui René Guénon este importantă pentru cititorul român; problema de fond nu este una teoretică, nu este nici măcar politică, socială sau economică, ci una vitală, esențială: destinul spiritual, pur intelectual al omului în mileniul al treilea al erei noastre, care conține, desigur, toate datele posibile ale existenței sale. Considerăm că înțelegerea și asumarea cunoașterii de fond a problematicii acestui text special este înainte de toate o „probațiune” a calității intelectuale, care va oferi, dincolo de explicațiile și lămuririle atât de necesare privitoare la vremurile și lumea în care trăim, și o nouă viață valorilor spirituale care constituie temeiul existenței noastre.

Teodoru Ghiondea

CUVÂNT - ÎNAINTE

Rudyard Kipling a scris odată aceste cuvinte: „East is East and West is West, and never the twain shall meet”, „Orientul este Orientul și Occidentul este Occidentul, și cele două nu se vor întâlni niciodată”. Este adevărat că, mai departe în text, el schimbă această afirmație, admițând că „diferența dispare atunci când doi oameni puternici se află față în față după ce au venit, fiecare, de la un capăt al pământului”, dar, în realitate, chiar și această schimbare nu este pe deplin satisfăcătoare, căci este foarte puțin probabil că s-a gândit aici la o „putere” de ordin spiritual. Oricum, obiceiul este de a cita numai primul vers, separat, de parcă ceea ce rămânea în mintea cititorului era ideea de diferență de nedepășit exprimată în acesta; nu ne putem îndoi de faptul că această idee reprezintă părerea majorității europenilor, și se simte în aceasta toată iritarea cititorului care este obligat să recunoască faptul că cei pe care credea că i-a învins și i-a supus poartă în ei ceva asupra căruia nu ar putea avea niciun control. Dar, oricare ar fi sentimentul care a dat naștere la o asemenea opinie, ceea ce ne interesează înainte de toate este de a ști dacă aceasta este justificată sau măcar în ce măsură ar putea fi. Desigur, dacă vom lua în considerare starea de lucruri actuală, am găsi suficiente indicii care ar părea să o justifice; și totuși, dacă am fi fost total de această

păreră, dacă am fi crezut că nu este posibilă nicio apropiere și nu va fi vreodată, nu ne-am fi apucat să scriem această carte.

Cunoaștem, poate mai bine decât oricine, întreaga distanță care separă Orientul de Occident, mai ales de Occidentul modern; în *Introducere generală în studiul doctrinelor hinduse* noi am insistat în mod special asupra acestor diferențe, în așa fel încât unii au putut crede chiar că am exagerat. Suntem însă convinși că nu am afirmat nimic care să nu fie riguros exact; și am luat în considerare, în același timp, în concluzie, condițiile unei apropieri intelectuale care, cu o probabilitate destul de îndepărtată, nu părea totuși mai puțin posibilă. Dacă, deci, ne-am exprimat părerea cu privire la falsele asimilări pe care le-au încercat unii occidentali, aceasta s-a datorat faptului că ele nu constituie obstacole neglijabile care să împiedice această apropiere: atunci când se pleacă de la o concepție greșită, rezultatele se vor întoarce împotriva scopului propus. Prin faptul de a refuza să vedem lucrurile în starea în care se află și a nu recunoaște anumite diferențe în prezent ireductibile, ne condamnăm la a nu înțelege nimic din mentalitatea orientală și astfel nu facem decât să agravăm și să perpetuăm neînțelegerile, în vreme ce ar trebui să facem toate eforturile să le eliminăm. Atâta vreme cât occidentalii își vor imagina că nu există decât un singur tip de umanitate, că nu există decât o „civilizație” pe diferite trepte de dezvoltare, nu va fi posibilă nicio înțelegere și apropiere. Adevărul este că există civilizații multiple, desfășurându-se în sensuri foarte diferite, și că cea a Occidentului modern prezintă caractere care constituie o excepție particulară. Nu trebuie vorbit niciodată de superioritate sau de inferioritate la modul absolut, fără a preciza sub care anume raport sunt considerate lucrurile pe care vrem să le comparăm, admitând că ele chiar sunt comparabile efectiv. Nu există civilizație care să fie superioară altora sub toate raporturile, deoarece nu este posibil ca omul să își desfășoare

activitatea, în același timp în toate direcțiile și pentru că există etape de evoluție care apar cu adevărat ca fiind incompatibile. Numai că ni se permite să credem că există o ierarhie care poate fi observată și că lucrurile de ordin intelectual, de pildă, valorează mai mult decât cele din domeniul material; dacă astfel stau lucrurile, o civilizație care se arată a fi inferioară sub raport intelectual, fiind incontestabil superioară din punct de vedere material, va fi dezavantajată per ansamblu, oricum ar arăta aparențele în exterior; acesta este și cazul civilizației occidentale dacă o comparăm cu civilizațiile orientale. Știm foarte bine că, privind astfel lucrurile, șocăm pe marea majoritate a occidentalilor, deoarece acest fapt este contrar tuturor prejudecăților lor; dar orice aspect de superioritate trebuie considerat separat, fie că vor să admită măcar că lucrurile cărora le atribuie cea mai mare importanță nu interesează în mod special pe toți oamenii la fel, fie că pentru unii acestea sunt de o importanță cu totul neglijabilă și că se poate face dovada inteligenței și altfel decât construind mașini. Ar fi ceva totuși dacă europenii ar fi în stare să înțeleagă asta și să se poarte în consecință; relațiile lor cu celelalte popoare s-ar schimba într-o oarecare măsură și în avantajul tuturor.

Dar aceasta nu este decât latura aflată cel mai la exterior a problemei: dacă occidentalii ar fi recunoscut că nu este, în mod obligatoriu, nimic de disprețuit în alte civilizații, doar pentru că acestea sunt diferite de a lor, nimic nu i-ar fi împiedicat să le studieze așa cum se cuvine, adică, vrem să spunem, fără părtinire prin denigrare și fără o ostilitate preconcepțată; și atunci unii dintre ei nu ar fi întârziat, poate, să perceapă, printr-un atare studiu, ce le lipsește mai ales din punct de vedere intelectual.

PARTEA ÎNTÂI
ILUZII OCCIDENTALE

I

CIVILIZAȚIE ȘI PROGRES

Civilizația europeană modernă apare în istorie ca o adevărată anomalie: printre cele care ne sunt cunoscute mai mult sau mai puțin complet, această civilizație este singura care s-a dezvoltat într-un sens exclusiv material, și această dezvoltare monstruoasă, al cărei început coincide cu ceea ce este convenit să se numească Renaștere, a fost însoțită, așa cum era de altfel obligatoriu, de un regres intelectual corespunzător; nu spunem echivalent, căci este vorba aici despre două ordine ale lucrurilor între care nu există nicio măsură comună. Occidentalii au ajuns, în zilele noastre, la un asemenea nivel al regresului încât nu mai știu ce este o intelectualitate pură, astfel încât nici măcar nu bănuiesc faptul că ceva de o asemenea natură poate exista, de aici provenind și disprețul nu numai față de civilizațiile orientale, dar chiar și pentru Evul Mediu european, al cărui spirit le scapă total înțelegerii. Cum să-i faci să înțeleagă interesul unei cunoașteri cu totul speculative pe niște oameni pentru care inteligența nu este decât un mijloc de a acționa asupra materiei și de a o supune unor scopuri

practice și, în plus, pentru care știința, în sensul restrâns pe care îl înțeleg, are valoare mai degrabă în măsura în care este susceptibilă de a conduce la aplicații industriale? Nu exagerăm deloc; este suficient să privim în jur pentru a ne da seama că aceasta este mentalitatea imensei majorități a contemporanilor noștri; și examinarea filosofiei, de la Bacon și de la Descartes, nu ar putea decât să confirme aceste constatări. Reamintim numai că Descartes a limitat inteligența la rațiune, căreia i-a atribuit ca unic rol pentru ceea ce el credea că poate numi metafizic de a servi ca fundament al fizicii, iar această fizică era în mod esențial destinată, în gândirea sa, să pregătească, de fapt, constituirea științelor aplicate, mecanica, medicina și morala, ultimul termen al științei umane așa cum îl concepea; tendințele pe care astfel le afirma, nu sunt ele, oare, acelea care caracterizează la prima vedere dezvoltarea lumii moderne? A nega sau a ignora orice cunoaștere pură și suprarățională însemna deschiderea căii care trebuia să conducă, în mod logic, pe de o parte la pozitivism și agnosticism, care își au contribuția la strâmtățile limitări ale inteligenței și ale obiectului acesteia și, pe de altă parte, să ducă la toate teoriile sentimentaliste și voluntariste, care se străduiesc să caute în infrarațional ceea ce rațiunea nu le poate oferi. În fine, aceia care, în zilele noastre, vor să acționeze împotriva raționalismului, nu acceptă câtuși de puțin identificarea inteligenței numai cu rațiunea și cred că aceasta nu este decât o facultate total practică, incapabilă să iasă din domeniul materiei; Bergson a scris textual: „Inteligența, considerată ca ceea ce pare a fi demersul original, este facultatea de a fabrica obiecte artificiale, în special unelte pentru a confecționa unelte (sic!) și de a le varia indefinit fabricarea.”¹

¹ *L'Évolution créatrice*, p. 151.